

Ateşli Silahların Adolesans Döneminde Stres Yapıcı Faktör Olarak Etkisi

Dr. Bora BÜKEN¹, Dr. Zerrin ERKOL², Dr. Talat BAHÇEBAŞI³, Dr. Erhan BÜKEN⁴,
Dr. Sevdâ ÖZDİNÇER⁵, Dr. Nadire ERCAN⁶

Özet / Abstract

Amaç: Çalışmada ateşli silah ile temas etmiş lise öğrencilerinin davranışlarının ve karıştıkları/tanık oldukları ateşli silahla gerçekleştirilmiş şiddet olaylarının incelenmesi ve ateşli silah ile temasın stress arttırıcı bir faktör olup olmadığının araştırılması amaçlandı.

Yöntem: Çalışma, ateşli silah kullanımı yaygın olan Düzce İli'nde yapıldı. Öğrencilerin ateşli silah edinme yönündeki tutum ve davranışlarının, ateşli silahlar ile gerçekleştirilen şiddet olayları hakkındaki görüşlerinin, kendilerinin ateşli silah ile direkt olarak yüzyüze gelip gelmediğinin ve ateşli silah ile gerçekleştirilmiş şiddet eylemlerine tanık olup olmadıklarının sorgulanmasına yönelik sorular içeren bir anket hazırlandı. Ankete "stres düzey ölçeği" eklen-dikten sonra, Düzce'de okuyan toplam 8304 lise öğrencisi arasından rastlantısal yöntemle seçilen 791 öğrenciye uygulandı. Sonuçlar, SPSS 11.0 veri tabanı kullanılarak değerlendirildi.

Bulgular: Ateşli silahlarla temas eden öğrencilerin bir şiddet olayı ile karşılaşın veya karşılaşmasın stres düzeyle-rinin uyum gücünü düzeyine ulaşabildiği; stres düzeyi üzerinde akran grupları ve kardeşler arasında kabadayılık niteliğindeki agresif davranışların etkin olduğu; şiddet olaylarına maruz kalma ve tanıklık deneyimlerinin stres düzeyi üzerinde önemli rol oynadığı; stres düzeyi üzerinde cinsiyet, gelir düzeyi ve evde kendine ait bir oda bulun-mamasının da rolü bulunduğu saptandı. Beklenenin aksine evde veya çevresinde ateşli silah bulunmasının, ateşli silahla temas olmadıkça ergenlik dönemindeki gençlerin stres düzeyi üzerinde etkisinin olmadığı, çevrelerinde silah seslerinin duyulmasının stres düzeyi üzerine en etkili faktörlerden olduğu belirlendi.

Sonuç: Ergenlik döneminde, strese yol açan ateşli silahlar ile temasın ve bölgemizde yaygın olan silah atma eylem-lerinin önlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, ateşli silahlar, stres

SUMMARY: The Effect of Firearms in Inducing Stress in High School Students in the City of Düzce (Turkey)

Objective: This study aimed to examine the behaviors of high school students exposed to firearms and firearms-related violence, which they had perpetrated or witnessed, and whether or not these events were related to stress.

Method: The study was conducted in Düzce province, which is characterised by the widespread use of firearms. A questionnaire was prepared to ascertain students' attitudes and behaviors towards owning firearms, their thoughts about firearms-related violence, and whether or not they had been a victim or witness to firearms-related violence. After a stress level scale was added to the questionnaire, it was administered to 791 students randomly chosen from the 8304 students that were attending all high schools in Düzce. The results were evaluated with using SPSS v.11.0 software.

Results: The level of stress in students that had contact with firearms, whether or not they were faced with a violent act, may be reached the adaptation difficulty level. Aggressive behaviors like hectoring occurred between coequal groups and brothers/sisters, affected stress levels. Exposure to and witnessing violent acts had important roles on level of stress. Gender, income level, and lack of a private room at home for adolescents affected stress levels. Contrary to expectations, the presence of firearms at home or in their surroundings did not have an effect on stress levels. Hearing the sound of gunfire was one of the most important factors related to stress levels.

Conclusion: Because of its ability to induce stress in adolescents, they must be protected from exposure firearms and their use, which is widespread in Düzce.

Key Words: Adolescence, firearms, stress

Geliş Tarihi: 21.08.2008 – Kabul Tarihi: 17.02.2009

Teşekkür: Açıklama; Desteklerinden dolayı Düzce Milli Eğitim Müdürlüğü'ne ve tüm okul yöneticilerine, yayınlanmamış verilerini bizimle paylaştıkları için Düzce İl Jandarma Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü, Düzce Emniyet Müdürlüğü'ne teşekkür ederiz.

Yazar Notu: Çalışma 3. Anadolu Adli Bilimler Kongresi (07-10 Ekim 2004 Eskişehir)'nde poster sunu olarak sunulmuştur.

¹Yrd. Doç., Düzce Ü Düzce Tıp Fak., Adli Tıp AD., Düzce. ²Prof., Abant İzzet Baysal Ü İzzet Baysal Tıp Fak., Adli Tıp AD., Bolu. ³Yrd. Doç., Düzce Ü Düzce Tıp Fak., Halk Sağlığı AD., Düzce. ⁴Yrd. Doç., Başkent Ü Tıp Fak., Adli Tıp AD., Ankara. ⁵Hemşire., İstanbul Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü, ⁶Hemşire., Marmara Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dr. Bora Büken, e-posta: borabuken@gmail.com

GİRİŞ

Günümüzde şiddet sınır tanımayan bir biçimde toplumsal ve bireysel boyutta artmaktadır. Şiddetin en uç noktası olan bireysel silahlanma son derece önemli bir güvenlik ve yaşam hakkı sorunu olarak varlığını devam ettirmektedir. Türkiye’de, ortalama 2,5 milyon civarında ruhsatlı, bunun en az 3 katı da ruhsatsız silah olmak üzere yaklaşık 8 ile 10 milyon civarında bireysel silah olduğu zannedilmektedir (Umut Vakfı 2008). Türkiye’de yapılan çalışmalarda ateşli silahların %66 ila %75.6’sının ruhsatsız olduğu belirlenmiştir (Balcıoğlu 2006). Cinayet olgularında yapılan bir araştırma da ruhsatsız silah kullanımının ruhsatlı silah kullanımına oranı 4/1 olarak bulunmuştur (Balcıoğlu 2006, Özdeş 2003).

Karadeniz’in insanları geleneksel ve coğrafi nedenlerle silaha meraklıdır. Ruhsatlı silah başvurusunda Karadeniz Bölgesinde doğanların ilk sırada yer aldığı belirtilmekte olup, ruhsatsız silah kullanımının da yaygın olduğu düşünülmektedir (Balcıoğlu 2006). Düzce ili Emniyet Müdürlüğü 2008 yılı kasım ayı verilerine göre Düzce ili’nde polis bölgesinde 2702 adet ruhsatlı tabanca, 8346 adet yivli ve yivsiz ruhsatlı av tüfeği bulunmaktadır. 2004-2008 yıllarında polis bölgesinde ateşli silah kullanılan toplam 367 olayın 69’unda ele geçen silahlar ruhsatlı iken, 297’sinde ruhsatsız olduğu saptanmıştır (Emniyet Müdürlüğü 2009). Jandarma bölgesinde bu sayıların çok daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Bireysel silahlanmanın yaygınlaşması, ateşli silahlar ile meydana gelen olumsuz olayların da artmasına neden olmaktadır. Düzce İl Valiliği’nin web sayfasında “Bayram, sünnet ve düğün gibi törenler sırasında meskün mahallerde silahla havaya ateş etme olayları bölgemizde sık sık yaşanmaktadır. Bu durum halk arasında korku ve paniğe yol açmakta, bazı hallerde yaralama ve ölümle sonuçlanan olaylar da meydana gelmektedir” denmektedir (Düzce Valiliği 2008). Ateşli silahlarla meydana getirilen olaylar sonucu gelişen korku ve panik şeklinde ifade edilen düşük yoğunluklu sık karşılaşılan travma, stres etkeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Stres etkenleri kişinin dayanıklılığı üstünde olduğunda ya da dayanıklılığı zamanla düşürerek baskın çıktığında savunma ve baş etme yetileri yetersiz kalabilmektedir (Öztürk 2004).

Rosenthal ve Wilson (2003) sık karşılaşılan ve düşük yoğunlukta şiddet içeren olayları kronik toplumsal şiddet olarak tanımlamış ve şiddet kurbanı olmak ile şiddete tanıklık etmek arasında ayırım yapılması gerekliliğine dikkat çekmiştir (Rosenthal ve Wilson 2003).

Çok sayıda fizyolojik ve biyolojik model ile travma-

tik stres fenomeni açıklanmaya çalışılmıştır (National Research Council 2006, Girdler ve Klatzkin 2007, Zhang ve ark. 2006, Marshall ve Garakani 2002, Heim ve ark. 1998). Aşırı şiddet içeren bir olayın kurbanı olmak, travma sonrası stres yönünden önemli sonuçlar doğurmakla birlikte; daha az şiddet içeren olaylar ile daha sık karşılaşmanın stres yaratan olumsuz etkiyi arttırdığı bir çok kuramcı tarafından iddia edilmektedir (Compas 1987, Garbarino ve ark. 2002). Root (1992) küçük ancak birikim yapan olayları, sinsi travmalar olarak tanımlamıştır. Diğer araştırmacılar ise kızgınlık, anksiyete, depresyon, disosiasyon gibi psikolojik semptomların travma ile meydana gelme eğiliminde olduklarını ve travmatik stres’in yol açtığı genel psikolojik reaksiyonlar olarak düşünülebileceklerini işaret etmektedir (Ward ve ark. 2001, Waaktaar ve ark. 2004). Bu reaksiyonların en ağır sonucu intihar olup, çalışmalar intihara neden olan bir çok faktör içerisinde strese yol açan faktörlerin de yer aldığını göstermektedir (Pfeffer 2001, Rosenthal ve Wilson 2003, Aktepe ve ark. 2005). Ergenlik çağındaki kızlar üzerinde yapılan bir çalışmada intihara teşebbüs edenlerde stres düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bilgin ve ark. 2007).

Ergenlik dönemi; çocuğun fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak hızla gelişim gösterdiği ve çok önemli değişikliklerin görüldüğü bir zaman dilimidir. Ergenlik döneminde hızla değişen biyolojik ve ruhsal yapı çocuğu etkilemekte, zorlamaktadır. Bu dönemde çocuğun suça ve toplumca onaylanmayan davranışlara yönelme eğilimi de artmaktadır (Montesero ve ark. 1996, Polat O 2004, Molitch 1993).

Ergenlik döneminde süregelen toplumsal şiddete maruz kalma sonucu meydana gelen ruhsal belirtiler hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz söylenmektedir (Rosenthal ve Wilson 2003). Günümüzde gelişmiş ülkelerde sık görülen ergen ölüm nedenleri; bedensel hastalıklardan, psikososyal ve çevresel sorunlara kaymıştır (Bülbül 2004).

İntiharların, ABD’nde ve Türkiye’de ergenlik ölüm nedenleri arasında ön sırada bulunduğu ve ateşli silahlarla intiharın sık tercih edilen bir yöntem olduğunu araştırmalar göstermektedir (Dolins ve Christoffel 1994, Grossman ve ark. 1999, Oner ve ark. 2007). Ateşli silahlara ulaşmanın kolay olmasının, ateşli silahlarla meydana getirilen şiddet olaylarının da artmasına neden olduğu iddia edilmektedir. İntihar eden veya intihar teşebbüsünde bulunanların %84’ünün evinde silah bulunduğu saptanmıştır (Grossman ve ark. 1999). Ateşli silah taşıma, hem taşıyan hem de diğer insanlar açısından ateşli silah-

la şiddete maruz kalma riskini arttırmaktadır (Webster 1993, Dolins ve Christoffel 1994). Otuzaltı ülke arasında en yüksek genç yaş cinayet ve intihar oranına sahip ülkenin ABD olduğu ve bu ülkede gençlerin silah taşıma sıklığı'nın % 20 civarında bulunduğu belirtilmektedir (Webster 1993, Kahn ve ark. 2001). Bu durum, ergenlik döneminde de intihar girişimlerinin daha çok ateşli silahla meydana getirilmesinin nedeni olabilir (Grossman ve ark. 1999, Peterson ve ark. 1985).

Kaynaklarda çoğu çalışmanın şiddet sonrası post travmatik stres ve depresyon tablosu ile ilgilendiği, ya da genel olarak stresi ele aldığı, özel olarak strese neden olabilecek faktörlerin göz ardı edildiği ifade edilmektedir (Deardroff ve ark. 2003). Kaynaklarda stres yaratıcı bir çok faktörle birlikte ele alınmış olduğu halde, yalnızca ateşli silahların evde ve çevrede bulunmasının ve ateşli silah ile şiddet olaylarına karışma veya tanık olmanın; ergenlik dönemindeki gençler üzerinde, stres yaratıcı bir faktör olarak etkilerini konu alan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışmada; ateşli silahların gençler üzerinde oluşturduğu zararın sadece kurbanlardaki yaralanma ve ölümlerle sonuçlanan fiziksel hasarlar ve bu hasar sonucu meydana gelen ruhsal zararlar olmadığının vurgulanması, günlük hayatta herhangi bir şekilde ateşli silahlar ile temasın ve ateşli silahlarla gerçekleştirilen şiddet olaylarına tanıklığın, ergen üzerinde, stres yaratıcı bir faktör olup olmadığının araştırılması ve bu duruma yönelik olarak alınabilecek önlemlerin tartışılması amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

A. Örneklem

Çalışma, tanımlayıcı ve kesitsel nitelikte planlandı. Bu amaçla hazırlanan anket, ateşli silah kullanımının yaygın olduğu bilinen Düzce İli'nde, lise 9-11. sınıflarda okuyan 8304 öğrenci arasından, rastlantısal örnekleme yöntemi ile seçilen 791 öğrenciye uygulandı. Anketör öğrenciler başka bir sınıfa alınarak, önce bilgilendirilmiş onam formu, ardından anket formu dağıtıldı. Ankette kimlik belirtmemeleri ve anket sorularını sınıfta, 60 dakika içerisinde yanıtlamaları istendi. Yaş, cinsiyet, sınıf ve stres düzeyi ölçeği eksik yanıtlanmış olan 17 anket çalışma dışı bırakıldı.

B. 1. Veri toplama araçları

Anket, öğrencinin; yaş, cinsiyet, okuduğu sınıf, sosyoekonomik, sosyokültürel nitelikler gibi temel demografik verilerini, ateşli silah edinme konusundaki eğilim

ve davranışlarını, ateşli silah ile gerçekleştirilen şiddet eylemleri hakkındaki düşüncelerini, ateşli silah ile gerçekleştirilmiş bir şiddet eylemi ile karşılaşma veya tanık olma durumlarını sorgulayan ve kontrol sorularını da ihtiva eden toplam 51 parametre içermektedir.

B. 2. Stres düzeyleri ölçeği

Ankete, Leighton tarafından geliştirilen ve Türkçeleştirme, geçerlilik, güvenilirlik ve norm çalışmaları Baltaş tarafından yapılan (Türkçe İngilizce form korelasyonu: 0,88 ve İngilizce Türkçe form korelasyonu: 0,87, test- tekrar test puanları: 0,813, SDÖ ile Eysenck kişilik Envanteri A formu puanlarının korelasyonu: 0,74, SDÖ ve psikolojik yardım isteme arasında ki korelasyon: 0,778), 15-19 yaş için uyarlanmış "stres düzeyi ölçeği" eklendi (Leighton 1972, Baltaş 2003). Leighton tarafından yapılandırılan ölçek, okul yaşı grubunda stres düzeylerini ölçen, bireysel tanıya yönelik olmayan, koruyucu akıl sağlığı açısından, patolojiye yatkınlığı araştırmaya yönelik bir araç olup, bu ölçek ile psikososyal streslerin tanınması amaçlanmıştır (Leighton 1972, Baltaş 2003).

Bu model, maddelerin hepsinde en az stres verici koşullarda olduğunu algılayan kişi için puanı 20 kabul etmekte, her bir maddeden 1 puan alarak maddelerin yaklaşık 2/4'sinden en az 1 puanlık stres yükü taşımalarını da normal sınırlar içinde kabul etmektedir. Öte yandan maddelerin en az 3/4'ünün, en az 2 puanlık stres yükü taşımaları da uyum güçlüğü içinde olmak şeklinde yorumlanmaktadır. Bunda puanı 35'in üzerinde olanlar yer alır. Bu durumda 36 puan ve üstü stres puanı, uyum güçlüğü olan grubu yansıtır (Leighton 1972, Baltaş 2003). Modele uygun olarak stres düzeyleri 20-50 arasında değerlendirildi. 20-29 arası "normal", 30-35 arası "borderline", 36 ve üzerindeki stres düzeyi ise klinik olarak anlamlı düzeyde uyum güçlüğü şeklinde sınıflandırıldı. Sorgulama; ya "evet/hayır" tipinde cevaplanacak nitelikte sorular ya da likert skalası ile gerçekleştirildi. Kaynaklarda kısa zamanda, daha az maliyetle ve kolay uygulanabildiğinden, büyük bir grupta yapılacak değerlendirmede verilen şıklardan seçme yönteminin kullanılmasının daha uygun olacağı bildirilmekte (Duggal ve ark. 2000) olup, bu nedenle; çalışmamızda, yüz yüze görüşme yerine, şıklardan seçme yöntemi tercih edildi.

Soruların geliştirilmesinde uluslararası kaynaklardan (Kahn 2001) yararlanıldı ve ülkemiz koşullarına uygun olan sorular eklendi.

İstatistiksel analiz

Araştırmada ölçeğe göre tanımlanan stres düzeyle-

TABLO 1. Demografik Özellikler.

Yaş	Sayı	%
14	25	3,2
15	227	29,3
16	235	30,4
17	208	26,9
18	59	7,6
19	20	2,6
n:774		
Cinsiyet		
K	317	4,1
E	457	5,9
n:774		
Sınıf		
Hazırlık	18	2,3
9	384	49,6
10	305	39,4
11	67	8,7
n:774		
Algılanan gelir düzeyi		
Düşük	148	19,2
Orta	381	49,5
İyi	224	29,1
Çok iyi	16	2,1
n: 769		
Baba çalışıyor mu?		
Evet	521	68,5
n:761		
Anne çalışıyor mu?		
Evet	103	13,5
n:761		
Anne ve baba ile birlikte mi yaşıyor?		
Evet	656	90,6
n:724		

rinin oluşumuna etki edebileceği düşünülen, çeşitli şekillerde ateşli silahlar ile temas ve diğer etkenlere maruz kalma ile stres düzeyleri arasındaki farkı tanımlama ve gruplar arasındaki istatistiksel farklılığı değerlendirmede non parametrik değerler kullanılmış ve analiz ki-kare testi ile yapılmıştır. Stres düzeyine etkili olabileceği düşünülen Tablo 1 ve 2 de belirtilen tüm faktörler analiz edilmiş, Tablo 5’de tanımlananların dışında kalan faktörler daha düşük etki düzeyinde bulunmaları nedeni ile modellemeye dahil edilmemiştir. Etkili faktörün tespiti için yapılan modellemenin istatistik değerlendirilmesi regresyon eğrisi tahmin analizi ile (curve estimation regresyon analizi) lojistik model kullanarak yapıldı. Çalışmanın analizinde SPSS 14.0 programı kullanıldı.

TABLO 1’in Devamı.

Yaş	Sayı	%
Baba eğitim düzeyi		
Okuma yazma yok	15	2,0
İlkokul	348	45,5
Orta okul	164	21,4
Lise	147	19,2
Üniversite	91	11,9
n:765		
Anne eğitim düzeyi		
Okuma yazma yok	101	13,2
İlkokul	457	59,5
Orta okul	109	14,2
Lise	76	9,9
Üniversite	25	3,3
n:765		
Ailedeki çocuk sayısı		
1-2 çocuk	241	31,2
3-4 çocuk	430	55,7
5 ve daha fazla	101	13,1
n:772		
Evde çocuklar için oda var mı?		
Var	538	70,4
n:764		
Sosyal uğraşınız var mı?		
Evet	550	85,5
n:643		
Sınıfta kaldınız mı?		
Evet	116	15,0
n:772		

BULGULAR

Genel bulgular

Anket dağıtılan 791 öğrenciden; stres testi, yaş, cinsiyet ve sınıf sorularının tümüne eksiksiz yanıt veren 774 (97.85%) öğrenci çalışmaya dahil edildi. Bu dört parametre dışında, eksik yanıt nedeni ile hiçbir anket formu çalışma dışı bırakılmadı ve yanıtlanmış verilerin tümü kullanıldı. Hepsi Karadeniz bölgesinden olan 317 (41%) kız, 457 (59%) erkek öğrencinin toplamının yaş ortalamasının 16.14 (ortanca; 16.00, sınırlar 14-20 yaş); kızların yaş ortalamasının 16.01, erkeklerin yaş ortalamasının 16.23 olduğu saptandı. Öğrencilerin demografik verileri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Olgular okuduğu sınıf dağılımlarına göre incelendiğinde; Tablo 1’de tanımlanan demografik verilerden yaş dışındakilerin hiç birinde sınıflar arasında fark olmadığı, Tablo 2’de tanımlanan verilerden herhangi birini silahla yaraladınız mı? sorusuna verilen yanıtlarda üst

TABLO 2. Sorulara Evet Yanıtı Veren Olguların Cinsiyetleri Arasında Ki Fark (N*: Soruya Evet Yanıtı Veren Öğrencilerin Sayısı).

	Evet yanıtı verenler				Toplam evet yanıtı veren		Cinsiyetler arası fark
	Kız evet		Erkek evet		Toplam		
	n	%	n	%	N	%	p
Ateşli silaha sahip birini tanıyor mu?	168	53,7	344	75,6	512	66,7	< 0.001
Evlerinde silah var mı?	85	27,1	176	38,9	261	34,0	= 0.001
Evdeki silahın ruhsatı var mı?	67	71,3	132	68,8	199	69,6	> 0.05
Kendisi silah taşıdı mı?	25	8,1	156	35,0	181	23,9	< 0.001
Okulda ateşli silah gördü mü?	12	3,8	41	9,1	53	6,9	< 0.05
Başka birini gerçek hayatta ateşli silahla tehdit edilirken gördünüz mü?	30	11,1	104	24,9	134	19,4	< 0.001
Ateşli silah kullanarak birini tehdit ettiniz mi?	4	1,3	21	4,7	25	3,2	< 0.05
Çevresinde ateşli silahla yaralanan/ölen var mı?	83	26,9	141	31,6	224	29,7	> 0.05
Kendisi silahla yaralandı mı?	9	2,9	42	9,3	51	6,7	< 0.001
Ateşli silaha sahip olmayı istiyor mu?	43	14,1	200	45,0	243	32,4	< 0.001
Ateşli silahla ateş etti mi?	56	18,8	285	65,1	341	46,3	< 0.001
Komşulardan silah atıldığını duyuyor musunuz? (her gün–sıklıkla)	31	10,1	64	14,3	95	12,6	> 0.05

* ki kare testi uygulanmıştır.

sınıflardan kaynaklanan bir farklılığın olduğu görüldü ($p<0.05$). Diğer sorulara verilen yanıtlarda sınıflar arasında fark yoktu.

Yaş grupları 14-16 ve 17-19 olmak üzere ikiye ayrıldığında Tablo 1'de tanımlanan verilerden sadece üst yaş grubunun kendine ait odası olması yönünden fark olduğu ($p<0.05$), diğerlerinde fark olmadığı saptandı. Üst yaş grubunda erkekler daha fazla sayıdaydı ($p<0.05$). Silah taşıma ($p<0.001$), okulda silah görme ($p=0.001$), kendisinin başka birini silahla tehdit etmesi ($p<0.001$), başka birini silahla tehdit edilirken görme ($p<0.05$), silahla yaralanma ($p<0.001$), daha önce en az bir kez silahla ateş etme ($p<0.001$), ateşli silaha sahip olmak isteme ($p<0.001$), evde ruhsatsız silah bulunması ($p<0.05$), ateşli silaha sahip birini tanımanın ($p<0.05$) üst yaş grubunda anlamlı derecede daha fazla olduğu görüldü (Tablo 1,2). Tablo 1 ve 2'de tanımlanan diğer hususlarda yaş grupları arasında fark yoktu.

Yaş gruplarının sınıflara göre dağılımı incelendiğinde; hazırlık ve 9. Sınıfta toplam 46, 10 ve 11. sınıflarda toplam 131 öğrencinin yaşlarının, bulundukları sınıfın çoğunluğuna uyumlu olmadığı saptandı. 116 (%15) öğ-

renci daha önce en az bir kez sınıfta kaldığını belirtmişti.

Tablo 2 incelendiğinde; çevrenizde ateşli silahla yaralanan ya da ölen var mı?, komşulardan silah atıldığını duyuyor musunuz? ve evinizdeki silah ruhsatlı mı? sorularına verilen evet yanıtların da cinsiyetler arasında fark olmadığı, diğer yanıtların tümünde cinsiyetler arasında ki farkın anlamlı ve erkekler lehine olduğu saptandı. Çevrenizde ateşli silahla yaralanan yada ölen var mı?, komşulardan silah atıldığını duyuyor musunuz? sorularının toplumsal sorular olarak yorumlanabileceği dikkate alındığında; cinsiyetler arasında fark olmaması, yanıtların samimiyetle verildiğinin kanıtı olarak yorumlandı. Olguların 24 (%3.2)'ü her gün, 71 (%9.4)'i sıklıkla, 322(%42.8)'si bazı zamanlarda, 250 (%33,2)'si çok nadir olarak komşularından silah atıldığını duyduklarını ve 86 (%11,4)'sı hiç duymadıklarını belirtmişti. Her gün ve sıklıkla duyduklarını belirtenler birleştirilerek olgular iki gruba ayrıldı. Sınıflandırma sonrasında da cinsiyetler arasında fark olmadığı saptandı (Tablo 2).

Ateşli silaha sahip olmayı isteme nedenleri incelendiğinde ilk sıraları, erkeklerde sırasıyla, silahtan hoşlanma

TABLO 3. Stres Etkeni Olan Diğer Faktörler/Demografik Özelliklerin, Stres Düzeyi Üzerine Etkileri.

Stres düzeyi	Normal		Sınır		Uyum güçlüğü		Toplam		X2:	p
Cinsiyet	n	%	n	%	n	%	n	%		
K	81	25,6	132	41,6	104	32,8	317	100,0	19.64	<0001
E	182	39,8	173	37,9	102	22,3	457	100,0		
N: 774										
Yaş										
14,15,16 yaş	178	36,6	200	41,0	109	22,4	487	100,0	12,32	<005
17,18,19 yaş	85	29,6	105	36,6	97	33,8	287	100,0		
n: 774										
Evde çocuklar için oda										
Var	197	36,6	214	39,8	127	23,6	538	100,0	10.54	:0.05
Yok	64	28,3	84	37,2	78	34,5	226	100,0		
n: 764										
Algılanan gelir düzeyi										
Düşük	40	27,0	58	39,2	50	33,8	148	100,0	8.31	<0.05
Orta	128	33,6	151	39,6	102	26,8	381	100,0		
İyi	87	38,8	90	40,2	47	21,0	224	100,0		
Çok iyi	7	43,8	4	25,0	5	31,3	16	100,0		
n: 769										

* ki kare testi uygulanmıştır.

(%39.8), korunma (%30.3), ava gitme (%9.5), kendisine zarar verenlerden kaçma (%5.7) amacı almakta; kızlarda sırası ile korunma amacı (%42.3), silahtan hoşlanma (%31.7), kendisine zarar verenlerden kaçma istemi (%19.0) almakta idi.

Ateşli silahla şiddete tanıklık

Öğrenciler, günlük yaşamlarında silahlı şiddete en fazla tanık oldukları alanların filmler (%39.9), televizyon (%20.5), polis memurları (%11.6, gazete haberleri (%10.0), bilgisayar ve video oyunları (%6.3) olduğunu bildirmişti (n:752).

Akademik başarı

Daha önce sınıfta kaldığını belirten öğrencilerden %35'inin daha önce ateşli silah taşıdığını bildirdiği saptandı. Ateşli silah taşıdığını (p<0.05); bir ateşli silaha sahip olmak istediğini (p<0.001); birini ateşli silahla tehdit ettiğini (p<0.05); gerçek hayatta birilerinin ateşli silahla tehdit edildiğini gördüğünü (p<0.05); daha önce ateşli silahla yaralandığını (p<0.05); daha önce ateşli silahla ateş ettiğini (p<0.001); silahları sevdiğini (p<0.001); ateşli silahlar hakkında akranları ile konuşmaya ihtiyaç duyduğunu (p=0.001); kardeş ve arkadaşlarına alet kullanılarak vurduğunu (p<0.05) beyan eden olguların akademik başarısında, tanımlanan eylemleri yapmayanlara göre anlamlı düzeyde düşme olduğu saptandı.

Sigara, alkol kullanımı ve ateşli silahla ilişkisi

Öğrencilerin %30.9'unun sigara ve alkol kullandıklarını belirttikleri (n:765) görüldü. Gerçek hayatta birilerinin ateşli silahla tehdit ettiğini söyleyenlerde (p<0.001); ateşli silahla yaralandığını bildirenlerde (p<0.001); silah atıldığını sıklıkla veya her gün duyanlarda (p<0.05); silahla ateş ettiğini söyleyenlerde (p<0.001); başka birinin gerçek hayatta silahla tehdit edildiğini görenlerde (p<0.001); silahları sevenlerde (p<0.001); gençlerle silahlar hakkında konuşmaya ihtiyaç duyduğunu söyleyenlerde (p<0.001) ve okulda silah gördüğünü bildirenlerde (p<0.001), sigara ve alkol kullanımının önemli düzeyde yüksek olduğu saptandı.

Gençlerin ateşli silahlar hakkında konuşma ihtiyacı ve sağlık personelinin rolü

Öğrencilerin %92'si (n:726) birileri ile silahlar hakkında konuşmaya ihtiyaç duyduğunu belirtmişti. Öğrencilerin %47.4'ü arkadaşları, %11.8'i polisler, %9.0'u öğretmenleri, %6.7'si kız ya da erkek kardeşleri, %1.7'si doktor, %1.8'i hemşire ve diğer sağlık personeli ile bu konuda kendi istekleri ile konuştuklarını belirtmişti. Cinsiyetler arasında kendi isteği ile ateşli silahlar hakkında konuşma yönünden farkın erkekler lehine olduğu (p<0.001) saptandı. Çevresinde ateşli silahla yaralanan veya ölen bulunanlar ve kendileri ateşli silahlarla yaralanmış olanlar arasında, ateşli silahlar hakkında konuşma

TABLO 4. Ateşli Silahlarla Temas ve Öğrencilerin Stres Düzeyi Farklılıkları (N: Soruya Yanıt Veren Öğrenci Sayısı, N*: Evet Yanıtı Verenlerin Sayısı, P: Sorulara Olumlu Yanıtı Verenler İle Vermeyenler Arasında ki Fark).

Stres düzeyi	Normal		Sınır		Uyum güçlüğü		Toplam		*X ² :	p
	n*	%	n*	%	n*	%	n*	%		
Ateşli silaha sahip birini tanıma										
Evet	161	31,4	212	41,4	139	27,1	512	100,0	5.10	> 0.05
n: 768										
Evde silah bulundurmanın zarar vermesi										
Zarar verdi	12	20,0	26	43,3	22	36,7	60	100,0	6.91	< 0.05
n:748										
Silah taşıma										
Evet	52	28,7	65	35,9	64	35,4	181	100,0	9.84	< 0.05
N: 756										
Okulda ateşli silah görme										
Evet	8	15,1	23	43,4	22	41,5	53	100,0	11.72	< 0.05
n: 767										
Ateşli silah kullanarak birini tehdit etme										
Evet	4	16,0	2	8,0	19	76,0	25	100,0	19.43	< 0.001
n:761										
Ateşli silahla tehdit ederken görme										
Evet	33	24,6	46	34,3	55	41,0	134	100,0	19.78	< 0.001
n:689										
Silahla yaralanma										
Evet	8	15,7	20	39,2	23	45,1	51	100,0	12.42	< 0.05
n:765										
Çevresinde ateşli silahla yaralanan/ölen										
Var	58	25,9	89	39,7	77	34,4	224	100,0	12.85	< 0.05
n:755										
Komşulardan silah atıldığını duyma										
Hergün	29	30,5	29	30,5	37	38,9	95	100,0	8.48	< 0.05
Çok sık										
n: 753										
Ateşli silaha sahip olmak ister misiniz?										
Evet	70	28,8	87	35,8	86	35,4	243	100,0	13.38	: 0.001
n:750										
Arkadaşları ve kardeşlerine karşı kabadayılık/şiddet davranışları										
Evet	57	24,9	8	37,1	87	38,0	229	100,0	23.02	: 0.001
n:750										

* ki kare testi uygulanmıştır.

yönünden fark yoktu. %3.6'sının okulunda görevli bir doktor, % 43.7'sinin okulunda görevli bir hemşire mevcuttu (n:744). Öğrencilerin %3.6'sı (n:744) bir doktorla, %43.7'si bir hemşireyle daha önce ateşli silahlar hakkında yüz yüze konuştuklarını; kızların %6.6'sının, erkeklerin %9.6'sının (n:740) doktor ve hemşirelerin ateşli silahlar hakkında sordukları sorulara isteyerek yanıt verdiklerini (p > 0.05); kızların %56.7'sinin, erkeklerin %50.6'sının ateşli silahla ilgili sorularda doktor ve hemşirelere yüz yüze görüşme sırasında doğru yanıt verdiklerini belirttikleri saptandı. Ateşli silahlar hakkın-

da sağlık personeline isteyerek yanıt verme, doğru yanıt verme ile stres düzeyi yönünden anlamlı bir fark yoktu (p> 0.05). Uyum güçlüğü düzeyinde stresi olanların %54.0'ünün doktor ve hemşireler ile daha önce ateşli silahlarla şiddet konusunda konuştukları, stres düzeyi yüksek olanların ateşli silahlar hakkında anlamlı düzeyde fazla konuştukları saptandı (p<0.05).

Stres düzeyini etkileyen faktörler ve ateşli silahlarla temas ile stres arasındaki ilişki

Tüm öğrencilerin ortalama stres düzeyi 32 idi.

TABLO 5. Ateşli Silahlar İle Temasin Stres Düzeyi Üzerine Etkileri.

	MR	R ²	F	P
Hangi sıklıkla komşulardan silah attığını duyuyorsunuz ?	0,87	0,75	669,60	<0,001
Hiç silah kullanarak birini tehdit ettiniz mi?	0,87	0,75	648,31	<0,001
Okulda hiç silah gördünüz mü?	0,85	0,73	581,21	<0,001
Herhangi bir silahla yaralandınız mı?	0,83	0,69	489,49	<0,001
Sizce gelir düzeyiniz nasıl?	0,79	0,63	371,92	<0,001
Cinsiyet	0,77	0,59	309,22	<0,001
Başka birinin gerçek hayatta silahla tehdit edildiğini gördünüz mü?	0,75	0,56	277,42	<0,001
Hiç silah taşıdınız mı?	0,67	0,45	182,19	<0,001
Evde size ait bir oda var mı?	0,62	0,39	138,53	<0,001
Evinizde çocuklar için bir oda var mı?	0,56	0,32	101,05	<0,001
Evinizdeki silahın cinsi nedir?	0,53	0,28	83,46	<0,001
Hiç silahla ateş ettiniz mi?	0,51	0,26	76,84	<0,001
Evinizdeki silah ruhsatlı mı?	0,46	0,22	60,10	<0,001
Evde silah bulundurmanın zarar verip vermediği	0,33	0,11	26,29	<0,001
Ateşli silaha sahip herhangi birini tanıyor musunuz?	0,33	0,11	25,81	<0,001
Evinizde silah var mı?	0,17	0,03	6,49	0,011

Not: Etkili faktörün tespiti için yapılan modellemede regresyon eğrisi tahmin analizi lojistik model ile yapıldı.

Ortalama stres kızlarda 33.6 ve erkeklerde 31.7 bulundu. Öğrencilerin % 26.6'sının stres düzeyinin uyum güçlüğü düzeyinde olduğu; erkeklerin % 22.3'ünün, kızların % 32.8'inin stres düzeyinin klinik olarak anlamlı seviyede uyum güçlüğü düzeyine ulaştığı saptandı.

Olguların demografik özelliklerinin stres düzeyi ile ilişkisi ve stres etkeni olduğu saptanan diğer faktörler Tablo 3'de gösterilmiştir. Kızların, üst yaş grubundaki ergenlerin, gelir düzeyi düşük olanların stres düzeyinin daha fazla sayıda olguda uyum güçlüğü düzeyinde olduğu saptandı (Tablo 3). Tablo 3'de yer almayan ancak Tablo 1'de tanımlanan diğer özelliklerde stres düzeyi yönünden fark saptanmadı (Tablo 1,3). Ateşli silahlarla temasın stres düzeyi üzerine etkileri Tablo 4'de görülmektedir. Ateşli silaha sahip birini tanıma dışında Tablo 4'de belirtilen tüm verilerin uyum güçlüğüne yol açan strese neden olabilecek etkenler oldukları, Tablo 4'de belirtilmeyen Tablo 2'de tanımlanmış diğer hususların stres düzeyi yönünden farklılık oluşturmamış oldukları saptandı.

Komşulardan silah attığını duyma sıklığının (MR: 0,87), silah kullanarak birini tehdit etme eyleminin (MR:0,87), okulda silah görmenin (MR: 0,85), silahla yaralanmanın (MR: 0,83), gelir düzeyininin (MR: 0,79), cinsiyetin (MR: 0,77) başka birinin gerçek hayatta silahla tehdit edildiğini görmenin (MR:0,75), silah taşımanın (MR:0,67), evde kendisine ait bir oda olmasının (MR:0,62), evde çocuklar için bir oda olmasının (MR:0,56) evdeki silahın cinsinin (MR: 0,53), silahla ateş etmiş olmanın (MR:0,51) evdeki silahın ruhsatlı olup olmadığının (MR:0,46) evde silah bulundurmanın zarar verip vermediğinin (MR: 0,33), ateşli silaha sahip herhangi birini tanımanın (MR:0,33), evlerinde silah bulunmasının (MR:0,17), uyum güçlüğü düzeyinde stresin oluşması açısından belirtilen düzeylerde etkili oldukları. Tablo 1 ve 2'de belirtilen, araştırılan diğer hususların daha düşük etki düzeyinde bulundukları saptandı (Tablo 5). Bu bulgular uyum güçlüğü düzeyinde stresin bir nedeninin de ateşli silahlarla temas olabileceğini, çevreden silah atılmasının ergenlerin stresini arttıran en önemli

faktör olduğunu, bunu ateşli silahla bizzat yaptıkları eylemlerin ve okulda silah görülmesinin izlediği saptandı. Evde ve çevrelerinde ki kişilerde silah bulunmasının stres düzeyi üzerine etkisinin çok daha az olduğu saptandı.

TARTIŞMA

Bu çalışma, ateşli silah kullanmanın oldukça yaygın olduğu bilinen, Batı Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Düzce ili'nde yapıldı. Literatürde lise öğrencilerinin çevrelerinde ateşli silaha sahip birini tanıma oranı %19 civarında bildirilmiş iken (Kahn ve ark. 2001), bu oran çalışmamızda %66.7 bulundu. Bölgemizde bu konuda daha önce yapılmış bir çalışma bulunmamakla birlikte, yüksek olduğu düşünülen oran çalışmamızda tahminlerimizden de yüksek çıkmış olup, bunun ülkemizdeki genel oranın da bir hayli üstünde olduğu düşünülmektedir. Düzce İl'i'nde Emniyet Genel Müdürlüğü ve İl Jandarma Komutanlığı'nın 2004 yılı verilerine göre; polis bölgesinde 1845 adet ruhsatlı tabanca, 15949 adet tüfek, jandarma bölgesinde 2117 ruhsatlı tabanca 14498 ruhsatlı av tüfeği olduğu (Emniyet Genel Müdürlüğü 2004, Jandarma Genel Komutanlığı 2004), bu oranın dahi 2004 yılında yaklaşık 70 bin olan toplam şehir nüfusu ile karşılaştırıldığında oldukça yüksek bulunduğu, ruhsatsız silahların mevcudiyeti de dikkate alındığında bu oranın daha da artacağı bilinmektedir. Nitekim, Düzce İl Emniyet Müdürlüğü'nün sadece polis bölgesini kapsayan kayıtlarına göre 2004- 2008 yılları arasında ateşli silahlarla meydana gelen olayların 3/4'ünde kullanılan silahların ruhsatsız oldukları bildirilmiştir (Düzce Emniyet Müdürlüğü 2008). Bölgemizde bu konuda bir çalışma olmamakla birlikte, ruhsatsız silah bulundurma- nın da geleneksel olarak bir hayli fazla olduğu bilinmektedir. Çalışmamızda evde silah bulunan öğrencilerin sadece %69'u silahın ruhsatlı olduğunu bildirmektedir. Özellikle ruhsatsız ateşli silaha sahip olanlardan bir kısmının, beyanında bunu saklayabilecekleri ileri sürülmüştür (Schuster ve ark. 2000). Nitekim çalışmamızda, evde bulunan silahın cinsi sorusuna öğrencilerin %35.7 si yanıt verirken, evde silah var mı sorusuna tüm öğrenciler içinde %33.7 sinin olumlu yanıt vermesi, ruhsatsız silahın varlığını saklama eğilimi şeklinde değerlendirilebileceği düşünülmüştür.

ABD'nde çocukların yaklaşık %34'ünün evinde ateşli silah olduğu, bu oranın giderek arttığı, 13-17 yaş arasında evinde ateşli silah bulunan öğrencilerin sayısının 1 yılda %28'den %38'e çıktığı bildirilmektedir (Schuster ve ark. 2000). Newyork'ta yapılan bir çalışmada bu oranın %19.6 olarak saptandığı, ancak bu oranın ulu-

sal ortalamanın altında olduğunun düşünüldüğü ifade edilmektedir. Son zamanlarda yapılan bir çalışmada şehirlerdeki evlerin %16'sında, kırsal kesimdeki evlerin ise %51'inde ateşli silah bulunduğu bildirilmiş, Düzce şehir merkezinde yapılan çalışmamızda evlerde %34 oranında silah bulunduğu tespit edilmesinin, literatürden bir hayli yüksek olduğu saptanmıştır. ABD'nde evlerin %35'inde en az bir ateşli silah ve bunların %69'unda birden fazla ateşli silah olduğunun düşünüldüğü bildirilmektedir (Schuster ve ark. 2000). Çalışmamızda, öğrencilerin %35.7'sinin evinde silah bulunduğunu, bunların %12.2'sinin evinde birden fazla ateşli silah mevcut olduğunu bildirdiği saptanmıştır. Evinde ateşli silah bulunan çocukların, ateşli silahlara karşı ilgilerinin artacağı ve erişkin yaşta ateşli silahları daha kolay kabullenebileceği, ateşli silahlara ve ateşli silahlarla meydana getirilen şiddet davranışlarına karşı daha duyarsız olabilecekleri düşünülmektedir (Kahn ve ark. 2001). Evde ve çevresinde silah bulunmasının, ergenin stres düzeyi üzerine etkili olmasının (Tablo 4); silah ile karşılaşmanın normal olarak kabul edildiği bir toplumda, gençlerin de ateşli silahlara karşı daha duyarsız olabilecekleri görüşünü desteklediği düşünülmektedir.

Anket sonucunda ateşli silaha sahip birini tanımanın, öğrencilerde stres yaratmadığı saptanmıştır. Stres tepkisini başlatacak özellikteki olayların insan bedeni üzerindeki etkilerinde, bireyin bu olayı anlamlandırmasının önemli rolü olduğu düşünülmektedir. Stres tepkisi zihinsel bir yorum sonucunda uyarıcının tehlikeli olduğu kararına varılması ile başlamaktadır (Uçar F 2004). Bir toplumda hangi davranışların şiddet olarak kabul edildiği, kültürel yapı ve geçerli olan değer yargıları ile yakından ilgilidir (Kocacık F. 2001). Bölgede ateşli silahların çok yaygın kullanılıyor olmasının kültürel yapının bir parçası olarak kabul edilmesine ve ateşli silahlara karşı bir duyarsızlaşmaya neden olduğu, dolayısı ile stres yapıcı bir etken olarak ortaya çıkmadığı düşünülmektedir. Bu duyarsızlaşmanın beraberinde diğer şiddet olaylarına karşı da bir umursamazlığı oluşturması mümkündür.

Öğrencilerin %23.9'u daha önce silah taşıdığını beyan etmekte olup, bu oran ABD ve diğer gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda saptanan %22 oranı ile uyumlu bulunmaktadır (Braga ve Kennedy 2001, Ash ve ark. 1996, Lane ve ark. 2004). Ancak çalışmamızda silahı ne kadar sıklıkla taşıdıkları konusunda bir bilgi yer almamıştır. Ateşli silah taşınmasına etki eden en önemli faktörlerden birisinin okula ateşli silah getirilmesi olduğu bildirilmekte olup (Bailey ve ark. 1997), çalışmamızda da öğrencilerin %6.9'u okulda ateşli silah gördüklerini bildirmiştir. Okulda ateşli silah görmenin ateşli silahlara

olan ilgiyi arttırdığı gibi, diğer gençlerin kendilerini okul ortamında yeterince güvende hissetmemelerine de neden olduğu bildirilmektedir (Dolins ve Christoffel 1994). Okulda silah görmenin stres düzeyini önemli ölçüde etkilediği saptanmıştır (Tablo 5). Okulun çocuğa, sosyalleşme, akran grubuyla etkileşim kurma, özdeşim kurabileceği örneklerle karşılaşma, meslek öğrenme, toplum içinde yaşamının genel kural ve gereklerini öğrenme, toplumun huzur ve dinginliği için konulmuş kuralların bozulmaması gerektiğini öğrenme gibi birçok katkıları vardır (Akduman ve ark. 2007). Dolayısı ile okul ergenin yaşamında en önemli unsurlardan biridir ve güvenli ve rahat bir ortamın sağlanması, geleceğini oluşturmakta olan genç birey için gerek ruh sağlığı, gerekse akademik başarı için gereklidir. Bedensel ve ruhsal değişim süreci içerisinde olan ergenin bireysel ve sosyal problemlerinin çözümünde güvenli bir liman olması gereken okulun yeterince güvenli ve hoş görülmesi bir ortam sağlayamıyor olması çocuğun okul başarısı kadar tüm yaşamı boyunca öz güvenini de etkileyecektir. Bunun toplumun da bireyden yeterince etkin bir şekilde yararlanmasını engelleyeceği, hatta karşılaştığı kötü örnekler nedeni ile suça yönelen ve topluma zarar veren bireyler oluşmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Oluşan stres nedeni ile ergenin okul ortamından uzak kalmayı seçebileceği düşünülmektedir. Bu ergenlerin başarısını, gelişimini, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir ve özellikle okula devam etmeyen ergenler, akranlarıyla daha fazla zaman geçirebilir ve eğitimleri yarım kaldığı için; eğitimle kazanılan olumlu davranış özelliklerini yeterince kazanamaz ve suça karışmaya daha açık olabilirler (Akduman ve ark. 2007).

Çalışmamızda yaş ile ilgili değerlendirmede ileri yaş grubunda ateşli silahlara ilginin, ateşli silahlar ile temasın ve ateşli silahlar ile meydana gelen olaylara bizzat veya tanık olarak karışan olguların sayısında anlamlı bir artış olduğu saptanmıştır. Bu durum ebeveyn denetiminin giderek azalması, ergenlerin arkadaşlarıyla daha yakın bir ilişki içine girmesi, arkadaş çevresinin daha fazla önem kazanması, çevreye kendini kabul ettirme gereksinimi gibi nedenleri akla getirmektedir. Literatür incelendiğinde çocuk suçluluğunda yaşla birlikte artış olduğuna dikkat çeken ve ergenlik döneminin önemini vurgulayan pek çok araştırma olduğu görülmektedir (Akduman ve ark. 2007).

Çalışmamızda cinsiyet ile ilgili değerlendirmede ileri yaş grubunda ateşli silahlara ilginin, ateşli silahlar ile temasın, ve ateşli silahlar ile meydana gelen olaylara bizzat veya tanık olarak karışmanın erkek olgularda anlamlı derecede fazla olduğu saptanmıştır. Toplumumuzun sosyal

yapısının kız ve erkek çocukları farklı yetiştirmeyi beraberinde getirmesi ve bu bağlamda erkek ergenlerin, aile içinde ve ev dışında daha serbest olabilmeleri ve çeşitli akran gruplarına katılıp, onlardan olumsuz etkilenmeleri, erkeklerin daha fazla ateşli silahlarla temas halinde olmalarına neden olabilmektedir. Literatürde erkek ergenlerin kızlara göre daha fazla suça karıştığına dair bulgular vardır (Hancı ve Ege 1993, Dülger ve ark. 1992).

Öğrencilerin silaha sahip olmak istemelerinde, korunma amacı'nın kızlarda 1'inci, erkeklerde 2'inci sırada yer aldığı ve genel değerlendirmede literatürle uyumlu olarak ilk sırada bulunduğu görüldü (Schuster ve ark. 2000, Ash ve ark. 1996). Kızların, erkeklere göre kendilerini daha fazla tehdit altında hissetmelerinin yetiştirilme tarzındaki cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanabileceği, kızların kendilerini daha savunmasız hissettikleri düşünülmektedir.

Ateşli silaha sahip olmak isteyenlerde stresin daha yüksek düzeyde olmasının nedeninin, dış çevreden gelebilecek tehditlerin daha yüksek düzeyde algılanması olabileceği düşünülmektedir. Bir başka bakış açısı ile stres düzeyinin artmasının da ateşli silahlara ilginin artmasına etken olabileceği göz önünde tutulmalıdır.

Kabadayılık, okul çağındaki gençler arasında git-tikçe yaygınlaşmaktadır. Adolesan davranışları ile ilgili bir çalışmada, geçmişte en az bir kez kabadayılık davranışları gösteren öğrencilerin oranının %15-20 arasında olduğu ve bazı ülkelerde bu oranın %70'lere çıktığı bildirilmektedir (Nansel ve ark. 2001). Sigara ve alkol kullanımı, ateşli silah taşıma, arkadaşlarına ve kardeşlerine karşı şiddet davranışları sergileme gibi hareketleri, kabadayılık davranışı olarak değerlendirmek mümkündür. Kabadayılık eğiliminde olan gençlerde daha yüksek seviyede güvensizlik, anksiyete, depresyon, yalnızlık, mutsuzluk, fiziksel ve mental semptomlar ve kendine güven eksikliği görüldüğü ifade edilmektedir (Nansel ve ark. 2001). Çalışmamızda, kabadayılık davranışları sergileyen gençlerde stres düzeyi önemli derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca şiddet davranışlarına eğilimli olanların ateşli silahlara daha meraklı olabilecekleri, kendisine güven düzeyinde eksiklik bulunan olguların da ateşli silahları bir korunma dolayısı ile öz güven unsuru olarak hissedebilecekleri düşünülmektedir.

Ateşli silah taşıma nedenlerinden birisinin de aile içi çatışma ve agresif davranışlar olduğu bildirilmektedir (Lane ve ark. 2004). Çalışmamızda arkadaşlarına veya kardeşlerine karşı şiddet davranışları sergileyen öğrencilerin daha yüksek stres düzeyine sahip olmaları, bu görüşü desteklemektedir.

Çalışmamızda, sigara ve alkol kullanımı ile ateşli silahlarla temasın, stres üzerine önemli düzeyde benzeyen etkilere sahip olmasının; her ikisinin de akran grupları tarafından kabulde rol oynayan etkenler olabileceği veya stres düzeyi yükseldikçe bunlara yönelimin arttığı şeklinde de değerlendirilebilir.

Çalışmada, ateşli silahlarla temas halinde, akademik başarıda önemli düzeyde bir düşüşün yaşandığı saptanmış olup; bunun stres düzeyinin artması ile veya stres düzeyi yüksek kişilerde ateşli silahlarla temasın arttığı ve akademik başarının düştüğü şeklinde yorumlamak mümkündür. Ancak, bu görüşün farklı kontrollü çalışmalarla desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Ergenlerin en fazla ateşli silahları gördüğü ortamlardan birisi de sürekli temas halinde oldukları kitle iletişim araçları olup tıpkı alkol, sigara gibi kitle iletişim araçlarında da şiddet içeren görüntülerin belli saatlerden önce yayınlanmasının engellenmesi, çocuk kanallarında özellikle ateşli silahları anımsatacak nitelikteki mücadele araçlarının kullanıldığı dizilerin yayınlanmasına engel olunması gerektiği düşünülmektedir.

Ateşli silahlarla şiddete maruz kalanlarda, ateşli silahlar hakkında konuşma isteminin daha fazla olduğu savunulmaktadır (Kahn ve ark. 2001). Ateşli silahların zararlarını önlemeye yönelik çalışmalar yapan birçok tıbbi organizasyon, doktorların ateşli silahlarla ilgili konularda hastaları ve aileleri ile konuşmasının yararlı olacağını savunmaktadır (Committee on Adolescence 1992, Committee on Injury and Poison Prevention 1992). Yapılan çalışmalarda adolesan dönemde gençlerin; arkadaşları, yakın çevreleri ve ateşli silahlar hakkında otorite olarak gördükleri kişilerle ateşli silahlar hakkında konuşmayı, doktorlarla konuşmaktan daha fazla yeğledikleri belirtilmektedir (Kahn ve ark. 2001). Çalışmamızda daha önce sağlık personeli tarafından yapılan yüz yüze görüşmelerde; kızların %6.6'sının, erkeklerin ise %9.6'sının, doktor ve hemşirelerin ateşli silahlar hakkında sordukları sorulara isteyerek yanıt verdiklerini; kızlarda %56.7, erkeklerde ise % 50.6 gibi düşük bir oranın doktor ve hemşirelere verdikleri yanıtın doğru olduğunu belirtmiş olmaları, bu konuda gençlerin sağlık personelini yeterince benimsemediklerini göstermektedir.

Ancak öğrenciler ile yüz yüze görüşen sağlık personelinin, bu konuda bilgi ve istek düzeyinin yeterliliği konusunda herhangi bir bilgiye sahip olmamız nedeni ile; literatürde farklı yönlerden birbirine üstünlüğü bulunduğu bildirilen iki yöntemden hangisinin daha etkin olduğu konusunda, kesin bir yargıya varılamamıştır (Duggal ve ark. 2000).

Daha az şiddet içeren olaylar ile sık karşılaşmanın stres yaratan olumsuz etkiyi arttırdığı iddia edilmektedir (Compas 1987, Garbarino ve ark. 2002). Çevreden sık olarak silah sesi duymanın, ergenlerde düşük yoğunlukta sinsi bir travmaya neden olduğu, biriken travmatik etkinin ise ergenlerde stres düzeyini arttıran en etkili nedenlerden biri olduğu düşünülmektedir (Tablo 5). Çevrelerinde serseri kurşunlar ile yaralanan ya da ölenlerin olduğu bir ortamda silah seslerinin ergenlerde yaşamsal bir kaygıya, dolayısı ile stres düzeyinde artışa neden olduğu da düşünülebilir.

Çalışmamızın kesitsel bir çalışma olması, çocuklarda suç davranışları ve ateşli silahlarla ilişkisi, ailelerin silaha bakış açıları ve ailenin silahla ilişkileri, algılanan dış tehdidin gerçekliğinin araştırılmamış olması, çalışmanın eksiklikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hususların aile ve okul temelli uzunlamasına çalışmalarla desteklenmesi ile yapılacak yeni çalışmaların yararlı olacağı düşünülmektedir. Çalışmada, gençlerin kendilerine ait verileri daha güvenilir bir şekilde yansıtmaları amacıyla isim alınmamış, ancak bu uygulama stres düzeyi yüksek çocuklara ulaşılarak müdahale etme şansını ve aile ile yakın çevreleri hakkında bilgi alma olanağını ortadan kaldırmıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Erişkinlerin silah bulundurması veya taşıması, ergenlik dönemdeki gençler için bir stres yaratıcı faktör olarak görülmemekle birlikte, ateşli silahın akranları tarafından taşınması veya okula getirilmesi gençler üzerinde strese neden olabilmektedir. Ateşli silahların fiili olarak bir başkası veya kendileri tarafından kullanılması önemli bir stres faktörüdür. Aynı şekilde, yakın çevresinde hangi nedenle olursa olsun sıkça silah atıldığını duyan gençlerin daha stresli oldukları, kimi çocuklarda bunun diğer stres yaratıcı faktörlerle birlikte uyum güçlüğü düzeyine kadar çıkabildiği görülmektedir. Stres yaratıcı faktörlerin depresyona ve ağır depresyonların intihara kadar gidebilen sonuçlara yol açtığı dikkate alındığında; bölgemizde oldukça yaygın olan sevinç gösterileri sırasında silah atma gibi eylemlerin fiziksel zararları yanında, gençlere ruhsal yönden de önemli düzeyde zarar verdiği düşünülmektedir. Yakın çevrede av merakının da ateşli silahlarla temasta etkin rol oynadığı göz önüne alındığında, ergenlik dönemi ve daha genç yaşlardaki çocukların ava götürülmesi konusunda ailelerin daha dikkatli davranmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ailelerin ve okul yönetimlerinin, gençlerin ateşli silahlara ulaşmalarını ve okula silah ile gelmelerini engellemek için daha sıkı iş birliği yapmalarının gerekli olduğu düşünülmektedir. Okul yaşındaki çocuklar ve aileleri, ateşli silah taşımanın ve evde bulundur-

manın, yaşadıkları çevreyi daha güvenli hale getirmediği yönünde bilgilendirilmelidir. Ailelere yönelik olarak gerçekleştirilecek eğitim seminerlerinde; çocuklarının ateşli silahlar ile temasının güncel yaşam olayları nedeni ile zaten mevcut olan streslerini daha da arttırabileceği, okul başarısında önemli düşüşlerin yaşanabileceği, beklenmedik kaza ve yaralanmalara neden olabileceği anlatılmalıdır. Evde silah bulundurmak zorunlu ise (mesleki nedenler, miras yoluyla kalan antika silahlar gibi) bu silahların çocuklardan nasıl saklanacağını anlatılması; ateşli silah ile meydana gelen çocuk yaralanmalarında, ateşli silaha ulaşmanın yeterli güvenlik önlemleri alınmamasından kaynaklandığı saptandığında, gerekli önlemleri alan silah sahiplerine de etkili cezaların uygulanması için mevcut kanunların gözden geçirilmesinin yararlı olacağı

KAYNAKLAR

- Akduman GG, Akduman B, Cantürk G ve ark. (2007) Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi Turk Arch Ped, 42:156-61.
- Aktepe E, Kandil S, Topbaş M ve ark. (2005) Çocuk ve Ergenlerde İntihar Davranışı TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 4: 88-97.
- Ash P, Kellermann AL, Fuqua-Whitley D ve ark. (1996) Gun Acquisition and Use by Juvenile Offenders. Jama, 275 :1754-8.
- Bailey SL, Flewelling RL, Rosenbaum DP ve ark. (1997) Characteristics of Students Who Bring Weapons to School. J Adolesc Health, 20:261-70.
- Balcıoğlu İ (2006) Adli Psikiyatri ve Silah. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 7(Suppl.1):10-17.
- Baltaş A (1993) Stres Altında Ezilmeden Öğrenmede ve Sınavlarda Üstün Başarı. Remzi Kitabevi, 20. Basım, 2003. ISBN 975-24-0355-3. İstanbul, s. 198-202.
- Bilgin M, Cenkseven F, Satar S ve ark. (2007) An analysis of parent-female adolescent relationships in female adolescent suicides. Crisis, 28 :190-7.
- Braga AA, Kennedy DM (2001) The Illicit of Firearm by Youth and Juveniles. J Crim Justice, 29:379-88.
- Bülbül HS (2004) Ergen Etiği. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 13:206-10.
- Committee on Adolescence (1992) Firearm and Adolescents. Pediatrics, 89:784-787.
- Committee on Injury and Poison Prevention (1992) Firearm injuries affecting the pediatric population. Pediatrics, 89:788-90.
- Compas BE (1987) Stress and life events during childhood and adolescence. Clin Psychol Review, 7: 275-302.
- Dedeman N (2008, Kasım 25) Toplumsal şiddet, silahsızlanma perspektifinden çocuk hakları. Umut Vakfı 2008 Çocuk Zirvesi 13 Kutlama Toplantısı, çocuk hakları panelinde sunulmuş tebliğ. 24.12.2008 tarihinde (<http://www.umut.org.tr/public/haftaninyorumu.aspx?id=17376> adresinden indirildi.
- Deardroff J, Gonzales NA, Sandler IN ve ark. (2003) Control beliefs as a mediator of the relation between stress and depressive symptoms among inner-city adolescents. J Abnorm Child Psychol, 31:205-17.
- Dirol F, Cantürk G, Küçüker H ve ark. (2002) The Evaluation of Ability of Realisation and Distinction Cases During the 1997-1999 Period in Elazığ City Summary. Klinik Adli Tıp, 2:43-6.
- Dolins JC, Christoffel KK (1994) Reducing Violent Injuries: Priorities for Pediatrician Advocacy. Pediatrics, 94: 638-51.

düşünülmektedir. Silah ruhsatı verilecek kişilerin, tıpkı araç sürücüleri için olduğu gibi bir sertifikasyon programına tabi tutularak silahın tanıtılması, silahla ilgili aile içi ve çevresel risklerin ve bunlardan korunma yollarının öğretilmesinin, geleceğe yönelik olarak silahla ilgili daha bilinçli bir erişkin grubunun oluşumuna yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla okullarda ve medyada kampanyaların düzenlenmesi, ergenlik çağındaki çocuklara ateşli silahlarla ilgili mevcut kanuni sınırlamaların ve risklerin anlatılmasının önemli düzeyde yarar sağlayacağı düşünülmektedir. ABD'nin birçok eyaletinde olduğu gibi, kısa vadede okula silah getirilmesinin önlenmesi amacı ile okul ve yakın çevresinde silah bulundurmanın yasal yollarla engellenmesinin de faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Duggal S, Malkoff-Schwartz SM, Birmaher B ve ark. (2000) Assessment of Life Stress in Adolescents: Self Report Versus Interview Methods. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 39: 445-52.

Dülger HE, Hancı H, Ertürk S ve ark. (1992) 1998-1991 yılları arasında suç işledikleri iddiasıyla Elazığ'da farik-i mümeyyizlik muayenesi için gönderilen çocukların demografik özellikleri. Adli Tıp Dergisi, 8:131-6.

Düzce Emniyet Müdürlüğü'nün 25.11.2008 tarih, 31361-18.624/08 sayılı yazısı.

Düzce Valiliği Basın Bültenleri (2008 Ağustos) Meskun mahallerde silahla havaya ateş etme 04 Aralık 2008 'de http://www.duzce.gov.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=374&Itemid=194 adresinden indirildi.

Emniyet Genel Müdürlüğü Basın ve Halkla İlişkiler Protokol Şube Müdürlüğü'nün 15.09.2004 tarih 163463 sayılı yazısı.

Garbarino J, Bradshaw CP, Vorrasi JA ve ark. (2002) Mitigating the Effects of Gun Violence on Children and Youth. Future Child, 12:73-85.

Girdler SS, Klatzkin R (2007) Neurosteroids in the context of stress: Implications for depressive disorders. Pharmacol Ther 116:125-39.

Grossman DC, Reay DT, Baker SA ve ark. (1999) Self Inflicted and Unintentional Firearm Injuries Among Children and Adolescents. Arch Pediatr Adolesc Med, 153:875-8.

Hancı H, Ege B (1993) İzmir'de suç işleyen çocukların sosyolojik özellikleri. Adli Tıp Dergisi, 9:3-9.

Heim C, Ehler U, Hanker JP ve ark. (1998) Abuse-related posttraumatic stress disorder and alterations of the hypothalamic-pituitary-adrenal axis in women with chronic pelvic pain. Psychosom Med, 60:309-18.

Jandarma Genel Komutanlığı Düzce İl Jandarma Komutanlığı'nın 09.07. 2004 tarih, 0621-615-04:1111 sayılı yazısı.

Kahn DJ, Kazimi MM, Mulvihill MN ve ark. (2001) Attitudes of New York City High School Students Regarding Firearm Violence. Pediatrics, 107:1125-32.

Kocak F (2001) Şiddet olgusu üzerine. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2:1-7.

Krischer MK, Sevecke K (2008) Early traumatization and psychopathy in female and male juvenile offenders. Int J Law Psychiatry, 31:253-62.

Lane MA, Cunningham SD, Ellen JM ve ark. (2004) The intention of adolescent to carry a knife of a gun: A study of low-income African-American adolescents. J Adolesc Health, 34 :72-8.

Leighton DC (1972) Measuring Stress Levels in School Children. Am J Public Health. 62: 799- 806.

Marshall RD, Garakani A (2002) Psychobiology of the acute stress response and its relationship to the psychobiology of post-traumatic stress disorder. *Psychiatr Clin North Am*, 25:385-95.

McCann IL, Sakheim DK, Abrahamson DJ ve ark. (1988) Trauma and victimization: A model of psychological adaptation. *Couns Psychol*, 16:531-94.

Molitch M (1993) Endocrine problems of adolescent pregnancy. *Endocrinol Metab Clin North Am*, 22:649-72.

Montessoro C, Blixen CE (1996) Public policy and adolescentpregnancy: a reexamination of the issues. *Nurs Outlook*, 44 :31-6.

Nansel TR, Overpeck M, Pilla RS ve ark. (2001) Bullying Behaviors Among US Youth, Prevalance and Association with Psychosocial Adjustment. *JAMA*, 285:2094-100.

National Research Council (CB) (2006) Posttraumatic Stress Disorder of the Committee on Gulf War and Health: Physiologic, Psychologic, and Psychosocial Effects of Deployment-Related Stress on Population Health and Public Health Practice. In: *Posttraumatic Stress Disorder. Diagnosis and Assessment*. Washington, DC, USA: National Academies Press, s. 13-24. 17. 2008 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/duzce/Doc?id=10141208&ppg> adresinden indirildi.

Öner S, Yenilmez C, Ayrancı U ve ark. (2007) Sexual differences in the completed suicides in Turkey. *Eur Psychiatry*, 22 :223-8.

Özdeş T (2003) Ateşli Silahlarla İşlenmiş Suçlar ve Silah Ruhsatı, Av Tüfeği Tezkeresi ile Sahiplik Belgesi Alımında Adli Psikiyatrik Muayenenin Önemi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, İstanbul.

Öztürk O (2004) Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Bayt Ltd.Şti. Onuncu Basım, s: 19.

Peterson GL, Peterson M, O'shanick GJ ve ark. (1985) Self- Inflicted Gunshot Wounds: Lethality of Method Versus Intent. *Am JPsychiatry*, 142:228-31.

Pfeffer CR (2001) Youth Suicide: Prevention Through Risk Management. *Clin Neurosci Res*, 1:362-65.

Polat O (2004) Klinik Adli Tıp. Seçkin Yayıncılık. 1. baskı. Ankara, s. 399-420.

Root MP (1992) Reconstructing the impact of trauma on personality. *Personality and psychopathology* LS Brown , M. Ballou (Ed), New York. Guilford Inc, s. 229-65.

Rosenthal BS, Wilson WC (2003) The association of ecological variables and psychological distress with exposure to community violence among adolescents. *Adolescence*, Fall 38:459-79.

Schuster MA, Franke TM, Bastian AM ve ark. (2000) Firearm Storage Patterns in US Homes with Children. *Am J Public Health*, 90:588-94.

TÜİK (2008) Nüfus istatistikleri; İllere Göre Nüfusun Nitelikleri, Genel Nüfus Sayımı http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11.

Uçar F (2004) Streste Zihnin Rolü ve Strese Bağlı Zihinsel/Ruhsal Hastalıklar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10:85-102.

Zhang L, Zhou R, Xing G ve ark. (2006) Identification of gene markers based on well validated and subcategorized stressed animals for potential clinical applications in PTSD. *Med Hypotheses*, 66:309-14.

Waaktaar T, Borgeb AI, Fundingsrud HP ve ark. (2004) The role of stressful life events in the development of depressive symptoms in adolescence -a longitudinal community study. *J Adolesc*, 27:153-63.

Ward CL, Flisher AJ, Zissis C ve ark. (2001) Exposure to violence and its relationship to psychopathology in adolescents. *Inj Prev*, 7:297-301.

Webster DW, Gainer PS, Champion HR ve ark. (1993) Weapon Carrying Among Inner City Junior High School Students: Defensive Behavior vs Aggressive Delinquency. *Am J Public Health*, 83: 1604-08.

Türk Psikiyatri Dergisi Araştırma Ödülü 2010

Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği, her yıl Türk Psikiyatri Dergisi'nde yayımlanan yazılar arasından seçilen bir klinik psikiyatri araştırmasına ödül vermektedir. 2010 yılı ödülü, Dergi'nin 2009 güz ve kış, 2010 bahar ve yaz sayılarında yayımlanan yazılar arasından seçilecektir.

2010 Yılı için ödül miktarı 5,000 YTL'dir.

Ödül 46. Ulusal Psikiyatri Kongresi'nde verilecektir.

SEÇİCİ KURUL

Prof. Dr. Cem ATBAŞOĞLU

Prof. Dr. Kemal AYDINALP

Prof. Dr. Orhan ÖZTÜRK

Prof. Dr. Soli SORİAS

Doç. Dr. Ceylan DAŞ

Prof. Dr. Zeliha TUNCA

Prof. Dr. Aylin ULUŞAHİN